

Unitat 3

MITES I LLEGENDES

QUÈ APRENDRÀS?

En aquesta unitat t'endinsaràs en el món de la literatura, concretament en aquells textos que tracten el tema de l'amor i el pas del temps. Al final de la unitat podràs:

- Conèixer alguns mites i llegendes populars.
- Reconèixer les característiques principals dels mites i les llegendes.
- Saber quin és l'origen de les llengües romàniques.
- Identificar el sintagma nominal de les oracions i els elements que el conformen.

Preposicions i adverbis

- Emprar correctament l'article, l'apòstrof i la contracció.
- Escriure la dièresi en els mots en què sigui necessari.
- Crear mots derivats a partir de diferents sufixos.

Literatura dels segles XIII- XIV

1. PER APRENDRE

Mites i llegendes

La paraula ens ha servit per mantenir tradicions de generació en generació.

Coneixem moltes històries perquè algú ens les ha explicades. La gent gran és un pou de saviesa de la cultura de tradició oral, que ha sobreviscut el pas del temps.

Un exemple de llegenda seria la de Sant Jordi. L'episodi de Sant Jordi i el drac té el seu origen en un llibre medieval: la Llegenda Daurada, on s'explica que Sant Jordi va ser cavaller de Capadòcia (Turquia) i que la gesta va passar a Líbia, al nord d'Àfrica. La tradició catalana situa la llegenda a Montblanc, a la comarca de la Conca de Barberà. Sant Jordi és, per als catalans, l'heroi protector que venç el drac i salva la princesa.

La diada de Sant Jordi és una festa pacífica en què se celebra l'amor, la cultura i la terra. Les roses i els llibres, que es regalen a les persones estimades, omplen els carrers i les places del país. El 1995, la UNESCO va declarar també el 23 d'abril Dia Mundial del llibre.

Act: recordes la llegenda de Sant Jordi en la versió catalana? Fes-ne un resum

Escriu com es celebra la festivitat de Sant Jordi a Catalunya.

La llegenda

La llegenda és una narració popular que s'inspira en fets reals o històrics però que la tradició ha anat desenvolupant i transformant, afegint-hi elements imaginatius.

La llegenda se situa, doncs, entre el relat històric i el relat de ficció. El component popular fa que trobem reculls de llegendes de diversos llocs.

Tota terra te la sort de poder comptar amb un recull de llegendes, contes i rondalles que estan en la tradició oral i en la ment de persones ancianes que les conten amb tendresa i il·lusió a qui sap parar l'orella. La tradició oral és la principal font d'aquestes històries que al llarg d'un mil·leni han estat confiades a les successives generacions de manera oral i actualment comencen a ser cada vegada més recollides i escrites.

Els contes, llegendes i rondalles són històries de fàcil comprensió tan per als més petits com per als més grans de la casa. Cada conte, cada rondalla, cada llegenda mostra el món a la

seva manera, amb els ulls dels personatges que intervenen en la història i amb les característiques pròpies de cada cultura i generació.

Que és un Conte?

El conte és, segons el diccionari, “*una narració, generalment breu, d’un fet o una sèrie de fets reals, llegendaris o ficticis, amb la intenció d’entretenir, divertir, moralitzar, etc.*”. Però també podríem definir un conte com una caixa de sorpreses, una obra d’art que ens ha estat confiada, un somriure en paraules, un canut de sentiments.. i moltes més maneres que, potser sonen menys sèries i cursis, però que són igual de vàlides que la primera.

Podríem classificar es contes de diferents maneres tenint en compte diferents aspectes:

1. SEGONS L’ARGUMENT podríem diferenciar entre contes de fades, contes burlescos, paràboles de la natura, narracions i històriques.
2. SEGONS LES RELACIONS ENTRE ELS PERSONATGES els dividiríem en contes d’animals – salvatges, domèstics - , contes tradicionals – adversaris, parents, auxiliadors sobrenaturals.
3. SEGONS EL FONS TEMÀTIC els classificaríem com a contes d’aventura, contes del bé i del mal, contes mitològics...
4. SEGONS LA SEVA PROCEDÈNCIA trobaríem set grans grups: tradició nòrdica, tradició anglosaxona, tradició negro-africana, tradició oriental, tradició sud-americana, tradició nord-americana i tradició mediterrània, essent aquesta última on trobaríem els contes de les terres catalanes. Cada tradició narra diferents temes i de diferent manera tot mostrant-nos cada una les tradicions i maneres de veure la vida pròpies de cada zona.

Que és una Rondalla?

És un relat o narració en prosa, de tradició oral i de caràcter anònim, que conta fets imaginaris, desenvolupats amb uns personatges, un argument i un espai determinats, i que té unes fórmules fixes d’inici i acabament del relat.

Els seus personatges s’escapen de la rígida moral del bé i del mal. La rondalla explica la solució d’un conflicte superant totes les situacions per més complicades que siguin.

A més les rondalles pertanyen a un patrimoni col·lectiu que remet a la cultura indoeuropea.

Hi ha tres grans grups de rondalles:

1. LES RONDALLES MERAVELLOSES: Hi intervenen éssers humans dotats de facultats sobrenaturals i objectes posseïts de virtuts màgiques.
2. LES RONDALLES D’ANIMALS: Els protagonistes són animals personificats, la fam és quasi sempre el mòbil que provoca el conflicte.

3. LES RONDALLES DE COSTUMS: Aquestes es consideren més tardanes en el temps que les meravelloses i, per això, poden reflectir millor els modes de vida de la societat agrària. Hi intervenen persones que es comporten de manera humana i resolen els conflictes plantejats sense cap ajuda meravellosa.

Tipus de personatges que apareixen a les rondalles: A les rondalles hi sol haver 7 tipus de personatges - tot i que no sempre apareixen tots - : l'heroi, el fals heroi, l'agressor, el donant de l'objecte màgic, la víctima, i els auxiliars de l'heroi.

L'heroi reacciona davant de les exigències del donant per poder disposar dels objectes màgics i es casarà amb la princesa: té com a antagonista l'agressor que s'enfronta amb el protagonista o participa en el combat.

El donant és el més habitual en les rondalles meravelloses i s'encarrega de transmetre l'objecte màgic a l'heroi. L'auxiliar és el personatge que ajuda el protagonista. En les rondalles meravelloses té un caràcter màgic o sobrenatural.

En les rondalles meravelloses sempre apareix una dona en el paper de princesa que és qui exigirà la realització de les tasques més difícils, imposarà una marca que diferenciarà l'heroi dels altres personatges, descobrirà així al fals heroi i acabarà casant-se amb l'autèntic heroi, matrimoni que transformarà l'heroi en un ésser madur i poderós.

Que és una llegenda?

La llegenda és una narració, oral o escrita, d'aparença més o menys històrica, però en realitat amb una major o menor proporció d'elements imaginatius.

Les llegendes tracten personatges històrics o que es tenen com a tals: follets, tresors ocults, les dones d'aigua, les bruixes, la gent dotada de poders màgics i no sempre benignes.

Les llegendes es relacionen generalment relacionades amb una persona o un grup humà, o amb un monument, un lloc o un territori. Acostumen a agrupar-se en cicles entorn un centre d'interès: protagonista, esdeveniment, etc.

Poden ser religioses, profanes o mixtes, segons el tema que desenvolupen. També poden ser populars, erudites o fruit d'una combinació d'elements del dos orígens.

Catalunya és aquell petit país al sud-oest d'Europa pel qual han anat passant al llarg de la història un munt de gents: celtes, ibers, fenicis, grecs, romans, visigots, àrabs, castellans, francesos...i tots, poc o molt, han deixat la seva petja. Per això la mitologia catalana es perd entre un munt de rondalles i contes populars

A l'estany de Banyoles hi vivia una draga, descomunal: amb ales de ratpenat i una cresta amb pues des de l'espina fins a la punta de la cua. Tenia una fam adient al seu aspecte, és a dir, monstruosa: es cruspia remats sencers i malmetia les collites de la comarca. Van arribar a un pacte: cada dia li portarien una criatura, un dia nen, l'altre nena. El propi Carlemany en persona, matadracs professional, ho va provar però va ser en debades; el

drac va fer saltar en bocins la seva espasa Joiosa. Va ser Sant Mer, venerable ermità del desert, el que vestit de sac i amb un gaiato i una estola es va atansar al cau del drac, li va llençar l'estola al damunt i, al punt, la bèstia es va amansir, seguint al sant onsevulla que aquest anés. Van morir tots dos a l'hora, molt de temps després.

A Sant Llorenç de Munt, al Vallès Occidental, els moros al retirar-se van deixar una cria de drac que, al fer-se gran, es va dedicar al que es dediquen els dracs: atemorir la gent, menjar remats, segrestar donzelles... Fins que el comte de Barcelona, Guifré el Pilós es va arromangar i, armat amb una llarga llança i una branca de roure per escut es va enfrontar a la mala bèstia. El comte, al mig de la batussa, sense adonar-se, va creuar la branca i la llança formant una creu i el drac, ai las!, es va tornar mansoi.

Al castell de Vilardell (Sant Celoni, Vallès Oriental) també niava una bèstia d'aquesta mena, i el cavaller Soler de Vilardell, armat d'una espasa de virtut que fendia les roques i partia els roures, regal de Sant Martí i, atenció a la jugada!, guarnit d'arnesos ben lluents ell i cavall que tot plegat semblaven un mirall. El drac al veure's reflectit va restar esglaiat, oportunitat que va saber aprofitar el cavaller per clavar-li un bon cop amb l'espasa i deixar-lo fregit allà mateix. A l'alçar l'espasa per celebrar la victòria la sang de la fulla li va regalimar fins al braç i el va emmetzinar.

Menció a part mereixerien el drac de Sant Jordi, que segons la tradició tenia residència a Montblanc o a Rocallaura totes dues poblacions a la Conca de Barberà, però també n'hi ha qui afirma que residia a Sant Jordi (Baix Empordà) i inclòs a El Tallat, prop de Rocallaura (Urgell), o la que es recull al Tirant lo Blanc, que parla del drac que va matar un tal Espèrcius.

El poder de les bruixes és adquirit mitjançant un pacte amb el diable, coneixen les virtuts de les herbes, poden embruixar i convocar pedregades.

ALGUNES BRUIXES

Dosrius.- Quan el rector preparava la comunió li va aterrar la bruixa als peus. La bruixa enfadada li va prendre la caldereta dels aspergis. La van trobar, abonyegada en un lloc llunyà.

Arenys de Munt.- Un capellà els va engegar una puntada de peu i la sabata va enfilarse núvols amunt. La van trobar més enllà del terme i tota masegada. del Canigó.- Es reuneixen al cim del Tretzevents. des d'allà criden les pedregades picant amb una verga tres cops damunt l'estany de Calandrà.

Coneixes cap altra bruixa en particular?

Altres personatges fantàstics:

El follet, minairó, *cameta coixa*, *gateta negra*, *mà peluda*,... i molts altres noms que rep segons la contrada, és un personatge molt estès dins la mitologia catalana i, amb qualsevol d'aquests noms pot trobar-se a quasi tota la geografia catalana.

Els Minairons, anomenats també *manairons*, *menairons*, *diablorins* i *femilians*, són una mena de *lemmings* que habiten la zona dels Pirineus. Diuen els que els han vist que són com un eixam de mosques però molt més petits. Hom els guarda tancats en un canut de posar agulles, i, dins el canut n'hi caben a milers. Quan el seu posseïdor destapa el canut, els minairons pregunten: "*Què farem?, Què direm?*" si es dubta i no se'ls mana una feina o se'ls dóna conversa o se'ls mana tornar al canut abans de que repeteixin la frase tres vegades, maten l'amo. Per molt dura que sigui la tasca, l'enllesteixen en un obrir i tancar d'ulls.

Diuen que les cases dels Pirineus que han prosperat més ha estat gràcies a que en un moment o altre han posseït el canut dels minairons.

Les llufes són éssers eteris, de figura femenina i bellíssimes. Són molt sentides, agraïdes a qui els fa bé, però esquerpes a qui els fa mal. Es diu que són elles qui provoquen els ecos o torneveus enganyosos de les muntanyes

Els gegants: Un dels gegants llegendaris més importants als Pirineus va ser el cavaller Roldan qui damunt el seu cavall recorria les muntanyes dels Pirineus perseguint i matant sarraïns. Havia nascut de bona estrella i no podia morir per culpa d'espasa ni arma blanca cosa que el feia encara més temut que no pas forçut. Als Pirineus queden mostres de la seva extraordinària força com ara grans precipicis fets amb la seva espasa, dòlmens, etc.

Un exemple de llegenda

La llegenda de "*La pixarrada del diable*"

Fa molts anys, quan el bisbe Ermengol va prendre possessió del Bisbat d'Urgell a la Seu d'Urgell, es va dedicar a la construcció de camins i ponts per millorar les comunicacions. Va fer arreglar el camí que va des de la Seu a Oliana i va fer construir els ponts del congost que hi ha prop d'Organyà, on una roca té una taca verda que s'accentua els dies d'humitat i que es coneguda com "*La pixarrada del diable*."

Volia construir tres ponts per poder travessar bé el riu Segre en aquell indret i va portar fusters i mestres d'obra de tots els voltants.

Es van beneir els llocs on s'havien de construir les pilastres i van començar a fer feina. Al dia següent de fer-les apareixien enderrocades sense cap motiu explicable.

El bisbe va pensar que això podia ser obra del dimoni i juntament amb els canonges de la Seu d'Urgell, una nit van anar a veure que passava. Hi va haver una tempesta forta i després va venir la calma. A mitjanit va aparèixer una figura horrible, vermella com una brasa amb una capa de fum i una barrina de foc. El bisbe Ermengol li ordenà que es rendís en nom de Déu. El diable llençà la barrina i va caure sobre un gíngebre. L'agafen i el pengen en una roca al final del congost on moltes persones el van a veure mentre duren els treballs.

El dia de Nadal es van inaugurar els ponts amb la presència de molt personatges importants: senyors, canonges... Quan va començar a passar la gent, el diable va pensar que si creixia el riu Segre seria la seva venjança. Per això va fer una gran pixarrada, però solament va quedar una ratlla marcada a la roca com a senyal de la seva ràbia.

Des d'aquells moments, aquesta ratlla verdosa i humida que es veu a la penya que marca les acaballes del Congost dels Tres Ponts, anant cap a la Seu, es coneguda amb el nom de *La Pixarrada del Diable*.

Escriu un breu resum:

El mite

Un mite té com a característiques principals el ser una narració on no es pot destriar fàcilment contingut i la història. Els temes es basen en explicar l'origen de l'univers o de la societat humana, dels costums o fets nacionals importants.

La mitologia és la base de la majoria de religions. Tot i que molts creients es poden ofendre si s'anomena mitologia al seu sistema de creences, d'altres accepten que no cal creure literalment en les històries que surten als textos sagrats, sinó que cal veure-les com a representacions figuratives del seu sistema de fe. Tot i això, el terme *mitologia* s'aplica més sovint a llegendes o històries de religions antigues, com la grega o la romana.

Els temes que preocupen la humanitat des dels seus inicis són limitats; ja has vist que molts textos literaris tracten el tema de l'amor, el temps i la mort o l'entorn. Moltes narracions tenen arguments que es repeteixen de manera invariable, l'origen dels quals es troba en els mites. Cada època ha seleccionat i adaptat els mites a la seva situació històrica i cultural.

Un mite és una narració fabulosa i inventada. A diferència de la llegenda, que té com origen un fet més o menys històric, el mite és una història que pretén explicar tot allò que antigament sorprenia o espantava la humanitat: els misteris de l'origen del món, les forces de la natura, la mort o el perquè de la conducta humana.

Copa d'Higia Símbol de Farmàcia (De Viquipèdia)

La **Copa d'Higia** està formada per una copa (remei) i una serp (el poder) embolicada a la copa. Aquest símbol és el de Hígia, la deessa grega de la salut, la netedat o higiene i la sanació (en la mitologia romana, Salus). Hígia era filla del déu de la Medicina **Esculapi** i era germana de **Panacea**, la deessa de la curació.

Hígia estava representada sovint com una dona jove alimentant a una serp llarga que l'embolicava tot el cos. De vegades la serp es representava com si vullgués beure de la copa que Hígia du. Aquests atributs vas ser adoptats després per la deessa gàl·lica de la sanació, Sirona.

En la mitologia grega, Esculapi o Asclepi, el déu de l'art de la sanació, va delegar a la seva filla Hígia la feina de preparar els remeis que ell utilitzava. Ella era la seva apotecarissa o farmacèutica. Per aquest motiu, Hígia i el seu símbol va formar part de la simbologia farmacèutica juntament amb el símbol de recepta (Rx), el morter i la mà del morter, la bombona (anglès: carboy), la creu verda i la serp enrotllada a una palmera.

De la deessa Hígia n'ha derivat la paraula **Higiene** de la qual ella és la deessa.

A continuació explicarem els tipus d'arguments més recurrents al llarg de la història que s'han basat en mites:

- El viatge i la recerca del tresor: Un heroi o un personatge qualsevol surt de casa i emprèn un viatge per acomplir una missió noble, posant en perill la seva vida. Normalment haurà de lluitar amb un personatge o un objecte maligne i finalment retornarà a la llar amb la missió acomplerta.
- El viatge de retorn: Un personatge, després d'haver passat molt temps fora de casa vivint aventures, decideix de tornar-hi. El mite bàsic d'aquest argument es troba en una obra clàssica, l'Odissea, d'Homer.
- L'arribada d'un personatge destructor: La visita d'un personatge dolent farà que la vida tranquil·la d'una comunitat es vegi alterada. Gràcies a l'esforç de tot el poble, aquest intrús serà vençut. Moltes obres de terror segueixen aquest argument; Dràcula n'és un bon exemple. En altres casos la venjança d'un personatge o de tot un poble és l'argument de l'obra.
- L'arribada d'un benefactor, el messiès: Aquest mite narra l'arribada d'un personatge desconegut o misteriós a una comunitat. El personatge lluita contra el mal i ajudarà la comunitat a superar un conflicte i recuperar la pau perduda. Aquest mite fa pensar en Jesús o en Mahoma, però també el trobem en històries de còmic, com Superman o Spiderman.
- L'amor com a fil conductor: Pot ser un amor romàntic i tràgic, que tindrà un final desgraciat. En altres casos el poder de l'amor podrà superar totes les barreres. Recordes La Bella i la Bèstia o El geperut de Nôtre-Dame?

Posa més exemple si recordes cap i classifica'ls.

Aquest és el mite de la creació de la humanitat segons la mitologia Inuit

En els orígens del món, tan sols hi havia un home i una dona, sense cap animal. La dona va demanar a Kaila, el déu del cel, que poblés la Terra. Llavors Kaila li va ordenar que fes un forat en el gel per pescar. Ella el va fer i va anar traient del forat, un a un, tots els animals, l'últim dels quals va ser el caribú. Kaila li va dir que el caribú era el seu regal, el més bonic que podria fer-li, ja que alimentaria el poble.

El caribú es va multiplicar i els fills dels humans van poder caçar-los, menjar la seva carn, teixir els seus vestits i confeccionar les seves tendes. No obstant, els humans sempre escollien els caribús més bells, els més grans. Un dia, només els hi van quedar els dèbils i els malalts, motiu pel qual els inuits no en van voler més. La dona es va queixar llavors a Kaila. Ell la va fer tornar al gel i ella va pescar el llop, enviat per Amorak, l'esperit del llop, per tal que es mengés els animals dèbils i malalts amb el fi de mantenir els caribús amb bona salut.

2. LLENGUA I SOCIETAT

L'origen de les llengües romàniques: el llatí

Anomenem llengües romàniques o neollatines totes aquelles llengües que procedeixen del llatí. En la lliçó anterior has vist que el llatí era una llengua indoeuropea.

Es parlava en l'antiguitat a Roma i en tot el seu imperi, i, durant l'alta edat mitjana, als països on més tard van néixer les llengües romàniques.

El llatí era una llengua originària de la regió del Laci, al centre de la península Itàlica. Amb l'expansió de l'Imperi romà, el llatí es va estendre per bona part d'Europa i de l'Àfrica del Nord. En la majoria d'aquests territoris s'hi va implantar, però no en tots. Així Anglaterra i el nord d'Àfrica havien estat conquerides per l'Imperi romà, però el llatí no s'hi va instaurar suficientment i va desaparèixer. Els pobles on el llatí es convertí en llengua d'ús comú conformen el que s'anomena la Romània lingüística, i els territoris on la llengua no va perdurar és la Romània perduda (Anglaterra i el nord d'Àfrica).

Hi ha dues varietats de llatí. D'una banda, el llatí culte o literari, que era el que feien servir els escriptors a l'hora de compondre les seves obres. D'una altra, el llatí vulgar, que és el que parlava la major part de la societat i els legionaris que van conquerir les terres de l'imperi.

La procedència d'aquests legionaris i les llengües que es parlaven en els territoris conquerits van provocar que els diferents dialectes del llatí vulgar s'anessin diferenciant els uns dels altres amb el temps i es convertissin en el que coneixem com a llengües romàniques. Cal tenir present, doncs, que les llengües romàniques vénen del llatí vulgar, no del llatí clàssic.

L'Imperi romà d'Occident es va mantenir fins al segle V dC. Llavors, un cop desfeta la seva unitat política i militar, s'afluixaren els lligams dels diferents pobles romànics, i cada varietat del llatí adquirí característiques pròpies i començà a transformar-se en les futures llengües romàniques.

Durant un quant temps, el poble ja parlava els nous dialectes romànics, mentre que l'escriptura continuava sent en llatí. Cap al segle IX les llengües romàniques ja estaven formades, però no s'escriuran fins al cap d'alguns segles.

Els dialectes romànics que hi havia en un principi eren el galaicoportuguès, l'asturleonès, el castellà, l'aragonès, el català, l'occità, el francès, l'italià, el sard, el dàlmata, el retoromànic i el romanès, com veuràs en la unitat següent.

Algunes d'aquestes llengües s'han expandit fora dels seus territoris d'origen i han arribat a zones d'Amèrica, Àsia i Àfrica, com el castellà, el francès o el portuguès. Aquests territoris conformen el que s'anomena la Romània Nova.

Fes un esquema resum de les llengües romàniques.

3. GRAMÀTICA

El sintagma nominal. (SN)

El SN és constituït per un grup de mots que expressen un significat únic, el nucli del qual acostuma a ser un substantiu:

Els cavalls blancs / s'han cansat.
SN SV

En un sintagma nominal podem trobar:

Determinants

Aquesta funció la poden fer:

- Els articles: La taula del menjador és rodona.
- Els demostratius: Aquells nois criden massa.
- Els possessius: Els seus avis viuen a Lleida.
- Els quantificadors: Quanta roba necessitaràs?
- Els interrogatius i exclamatius: Quin programa t'estimes més? Quina calor!
- Altres mots que poden formar un conjunt amb l'article: Els tres camins concorren en un punt. La segona part de la pel·lícula és fantàstica.

El nucli del SN

El nucli del sintagma és generalment un substantiu, però també poden fer la funció de subjecte altres mots:

- Un adjectiu qualificatiu: La blancor de les seves dents.
- Un infinitiu: Caminar és molt saludable.
- Un possessiu que faci referència a un element sobreentès: El seu és més nou.
- Un demostratiu, referint-se també a un element sobreentès: Aquest arriba l'últim.

- Un indefinit: Qualsevol s'hi pot trobar.
- Un quantitatiu: Molts s'hi avorreixen.
- Un pronom relatiu: Qui no vulgui pagar, que se'n vagi.
- Un pronom interrogatiu: Quina en voldries?
- Els pronoms personals tòpics o forts: Nosaltres ja hi estem acostumats.

Els complements del nom

Poden fer la funció de complement del nom:

- Un adjectiu: Una nit freda.
- El participi d'un verb: Una història viscuda.
- Tot un sintagma (grup de mots): El meu desig, una bona sort.
- Un SN introduït per una preposició: Els carrers de la vila. Unes sabates de taló.

Indica quines paraules fan la funció de N nucli, CN complement de nom i de det determinat

La paret mestra

Un cavall blanc

el pastís de xocolata

Aquestes tres taules

Tres bolis vermells

El carrer de la Pau

Construeix un SN amb la següent estructura

Det+ N+ CN

N+ CN

Det+ det+ N+ CN

Recordatori de L'apòstrof

L'article masculí o femení (el i la) singular s'apostrofa davant de paraules començades per vocal o hac: l'església, l'amic, l'arbre. Excepcions:

- Els mots femenins començats per i, u, hi, hu àtones: la universitat, la Irene, la història, la imatge.
- Paraules que comencen amb una i consonàntica: el iogurt, la iaia.
- El nom de les lletres: la essa, la ela.
- Els mots que comencen amb el prefix -a i tenen un valor negatiu: la asimetria.
- La una quan es refereix a l'hora: la una del migdia.
- Mots que es presten a confusió: la ira (estat d'indignació), perquè, en cas que l'apostroféssim, costaria saber de què parlem i es confondria amb la moneda italiana o l'instrument musical.

Posa l'article el o la o l' davant dels noms següents:

....anell, ...humil, anarquia, avi, abstenció,
....estrany, esperit, illa, estona, hisenda,
....home, humanitat, ungla, heroi.

4. LÈXIC

El sufix

El sufix és el morfema que s'afegeix darrere del lexema (o darrere de l'infix, si n'hi ha). Els sufixos són els morfemes més utilitzats per a la formació de paraules derivades.

Alguns sufixos ens serveixen per formar augmentatius; en aquest cas el sufix indica grandària:

home homenàs gran >grandàs, porta> portassa, veus >veuasses, nois> noiassos, bona> bonassa

També hi ha el cas contrari: sufixos com -et, -eta, -ets, -etes, -im, -í, s'afegeixen a un nom o a un adjectiu i formen un diminutiu de la paraula, és a dir, indiquen petitesa. A vegades s'utilitzen en sentit afectuós: gat> gatet, casa> caseta, mica> miques, petita> petiteta, pluja> plugim, colom >colomí

Amb l'ajuda dels sufixos -astre, -astra, -ot, -ota podem formar els despectius, paraules que indiquen menyspreu: sabata> sabatot, polític >políticastre, animal> animalot

El sufix -íssim serveix per formar els superlatius; indica que la qualitat o el defecte expressat per l'adjectiu es dona en el grau més elevat: alt >altíssim, nets> netíssims, bona> boníssima

Els gentilicis són paraules derivades amb les quals designem les persones o els objectes en relació al seu lloc de procedència. Es formen amb sufixos com -à, -ana, -enc, -enca, -eny, -ès, -esa, -í, -ina, -ol...

Catalunya /català, Canadà /canadenc, Mallorca> mallorquí, Aran> aranès, Màlaga> malagueny

Alguns sufixos ens serveixen per formar col·lectius, paraules que indiquen un grup. Són sufixos com -eda, -ar, -ada, -at...: pi> pineda, roure> roureda, alzina> alzinar, teula> teulada, costella >costellada, veí >veïnat

-ment acció o resultat abonament, malament

d'un verb, adverb

-ós, -enc, -or, -is relatiu a un color grogós, rogenc, blancor, blavís

-or, -triu ofici actor, actriu

-tori lloc auditori

Separa els sufixos d'aquestes paraules:

muntanyeta

marassa

taronjada

taxista

cargolet

passejada

cordill

paradeta

Forma derivats amb sufixes

Cadira

arbre

branca

noi

paper

llibre

casa

forn

Digues-ho d'una altra manera (fent servir el sufix que indica superlatiu):

home molt bo passadís molt fosc
gossos molt dolents bossa molt neta.....
lluç molt fresc noies molt simpàtiques
cartes molt llargues nota mot important

Forma el col·lectiu d'aquestes paraules usant un sufixe

Meló pi Alber roure taronger

Gentilicis Indica el nom dels ciutadans de:

Gavà	Viladecans	Sant Boi	El Prat
Tarragona	Reus	València	Lleida

Passa al apèndix de Gramàtica del fina sobre Preposicions i adverbis.

Història de la literatura S XIII-XIV

RAMON LLULL (1235-1315)

Missioner i lingüista. Primer escriptor que utilitza una llengua romànica (català) per tractar temes que fins llavors eren reservats al llatí. Utilitzava el català, llatí i de vegades l'àrab.

Dels seus llibres (va escriure més de 250) destaquen dues novel·les llargues: *Llibre d'Evast e Blanquerna* (conegut com *Blanquerna*; inclou el relat *Llibre d'Amic e Amat*) i *Llibre de Meravelles* (inclou el *Llibre de les bèsties*).

El Llibre de les bèsties és potser l'obra més popular de Ramon Llull. Es tracta d'una faula, protagonitzada per animals, que ens parla de política: qui ha de governar, de qui s'ha de confiar el governant, com s'ha d'aplicar la justícia, etc.

També en aquesta obra l'ús de l'exemple (narració breu que l'autor utilitza per donar lliçons, sovint en forma de faula) és constant. Un és quan la guineu (na Renart) proposa que l'elefant (l'Orifan) sigui el rei. L'elefant rebutja la proposta perquè considera que hi ha un ordre natural que cal respectar. Per fer entendre a la guineu que cadascú té un lloc a la societat i que a ell no li pertoca ser rei, l'elefant li explica la faula següent:

La rata que l'ermità féu convertir en donzella

Una vegada un milà portava una rata, i un ermita pregà Déu que aquella rata caigués en sa falda. Per les oracions del sant home, Deu féu caure aquella rata en la falda d'aquell ermità, el qual pregà Déu que en fes una bella donzella. Déu escolta els precs de l'ermità, i féu de la rata una bella donzella.

- Filla -digué l'ermità -, vós voleu el sol per marit? - Senyor, no, que els núvols prenen la claredat al sol.

I l'ermità preguntà si volia per marit la lluna; i ella digué que la lluna no tenia claror per sí mateixa, sinó que la prenia del sol.

- Bella filla, voleu el núvol per marit?

Ella respongué que no, que el vent menava els núvols allà on volia. La donzella no volgué el vent per marit perquè les muntanyes impedièn el seu moviment; ni volgué les muntanyes perquè les mates les foradaven; ni volgué home per marit perquè matava les mates.

A la fi la donzella pregà l'ermità que pregués Déu perquè la tornés rata, tal com era abans, i que li donés per marit un bell rat.

RAMON LLULL, *Llibre de meravelles (Adaptació)*

ACTIVITATS:

1. quina és la lliçó que Llull vol donar-nos
2. Intenta buscar més informació relacionada amb en Llull
3. Podries construir una nova faula canviant rata per ocell, sol per mar , lluna per platja....

LES QUATRE GRANS CRÒNIQUES

Cançons de gesta: pròpia de l'època medieval. Els joglars divulguen els fets heroics dels seus avantpassats. Estava escrit en vers i barrejava fets històrics amb llegendaris i fantàstics. Els joglars els memoritzaven i els anaven difonent de forma oral per la qual cosa molts s'ha perdut.

Les cròniques. Textos escrits a instància dels reis

- **La de Jaume I el Conqueridor o Llibre dels feits.** Es tracta d'unes memòries del mateix Jaume I. Hi apareixen aspectes íntims i humans del rei al costat de la narració dels fets de la conquesta de Mallorca i València.

- **La de Bernat Desclot o Llibre del rei en Pere.** Aquesta crònica tracta sobretot dos grans temes: la conquesta de Sicília i la invasió de Catalunya pels francesos i el seu alliberament pel rei Pere II el Gran.

- **La de Ramon Muntaner.** És la més ambiciosa: comprèn cinc regnats. Els protagonistes en són els reis i el mateix autor, que explica les empreses diplomàtiques i militars en què ell també va participar.

- **La del rei Pere III el Cerimoniós.** A diferència de les anteriors, la crònica del rei Pere no conté cançons de gesta. La crònica pretén justificar les accions dutes a terme durant el seu regnat.

La intenció dels cronistes - que de vegades eren els mateixos reis era divulgar uns fets que servissin d'exemple als futurs governants catalans, exaltar les gestes dels reis de la corona catalanoaragonesa i justificar les accions polítiques i militars que els monarques van dur a terme.

1. L

2. legeix i identifica el moment que narra Ramon Muntaner

Conquista del regne sarraí de València

Acabada l'organització del regne de Mallorca, se'n va tornar a Catalunya. Després va anar a Aragó. Reuní les corts en cada un d'aquests territoris i va concedir moltes donacions importants. També va atorgar exempcions i llibertats als seus barons i als seus sotmesos tal com ja havia fet a Mallorca.

No cregueu que ell anava perdent el temps per la seva terra. Tot el contrari. De seguida se n'anà a Tortosa, a la frontera. Allí començà la guerra, per terra i per mar, amb el rei sarraí de València i amb tots els altres sarraïns del món. Sofria pluges,

vents, trons, fams, freds, calors. Anava conquistant i llevant als sarraïns viles, castells, ciutats i llocs de muntanyes i de les planes. Aquesta dedicació a la guerra va durar tant de temps que, des de l'eixida de Mallorca fins que va iniciar el setge davant la ciutat de València i la conquesta, van transcórrer deu anys justos.

Conquistada la ciutat de València, vespres de Sant Miquel de 1238, la va poblar amb la seva pròpia gent. Des res va anar conquistant i apoderant-se de ...